

Collegial-Tidende

for

Danmark og Norge.

Med Kongeligt allernaadigst Privilegium.

Nr. 32. Den 7 August 1802.

Trykt i Kiøbenhavn hos Director Johan Frederik Schult.

Undertegnede ere Redaktører, Forlæggere og Udgivere af
denne Tidende:

Christian Knudsen.

Justitsraad og Deputeret i det
danske Cancellie.

Peter Johan Monrad.

Justitsraad og Departements-
Chef i det danske Cancellie.

Blandede Efterretninger.

Underviisnings- og Oplysnings-Faget er for Statsbestyrelsen en saa vigtig Gjenstand, at Cancelliet har anseet det for Pligt at forelægge Hs. Majestæt allerunderdanigst Beretning om Sammes Fremgang og nuværende Tilstand i begge Rigerne. De under Underviisningsfaget hørende Opdragelses- eller Lære-Instituter ere enten litteraire eller ikke-litteraire. Begge kunne kaldes offentlige eller private, forsaavidt de ved Love have faaet en bestemt Form og staae under visse af Regjeringens udnævnedes Personers umiddelbare Bestyrelse, eller ikke. Saaavel om de offentlige litteraire Instituter, Universi-

tetet, det pædagogiske Seminarium, Sorø-Academie og Latinskolerne, som om de offentlige ikke-literaire Læreanstalter, nemlig: Skolelærer-Seminariet paa Blaa-gaard, Brahamtrollborg, Besterborg i Lolland og i Tønsberg, som om de danske Skoler i Almindelighed, vil Cancelliet fremlægge for Hs. Majestæt sin allerunderdanigste Beretning, naar det, som det agter, har indhentet de fornødne nøiere detaillerede Underretninger i denne Henseende. Hvad derimod de private Opdragelses- og Lære-Anstalter angaaer, som ere stiftede enten af forenede Selskaber eller af enkelte Personer, har Cancelliet, i Følge sin Skrivelse af 28 August f. A. til samtlige Øvrigheder i Danmark og Norge *), og en lige Indbydelse til Directeurerne for de Cancelliet bekjendte Instituter, modtaget i alt 80 Beretninger, af hvilke 71 ere indsendte fra Øvrighederne i Danmark og Norge (nemlig 55 fra det første Rige og 16 fra det sidste), og 9 fra Instituternes Directeurer selv. Af disse Beretninger, hvis summariske Indhold af Cancelliet, under 7 Mai d. A., har været Hs. Majestæt forelagt, ere Udgiiverne, forsaavidt disse private Instituter angaaer og eftersom Beretningernes større eller mindre Fuldstændighed oplyser Instituternes Tilstand o. s. v., blevne satte istand til at meddele Læserne følgende korte Afspil-
dring af Opdragelses- og Undervisningsvæsenets For-
fat-

*) See Collegial-Tidenden for 1801. Side 555.

fatning i begge Rigerne, og ethvert enkelt Instituts første Begyndelse, Fremgang og nu værende Tilstand.

For at give en rigtig Oversigt over det Hele synes det nødvendigt at inddele disse private Instituter, i Henseende til deres større eller mindre Virkefæds, i 2 Hovedclasser; nemlig:

1). Opdragelses-Anstalter, hvorved forstaaes alle de Instituter, hvor de Umyndige ganske ere overladte af Forældrene eller deres Formyndere, paa det at de her kunne nyde saavel den physiske som intellektuelle og moralske Uddannelse imod en vis Betaling. Disse ere igjen 2 Slags, enten for Drengene eller for Piger.

2). Lære-Anstalter hvorved forstaaes de Instituter, for hvis Bestræbelser den intellektuelle Opdragelse er Hoved Gjenstanden, men den moralske og physiske meer eller mindre deelt imellem Forældrenes og Bestyrernes Omhu. Disse dele sig atter efter deres forskjellige Bestemmelse og Omfang for Drengene i 1. Lærde- og Borger-Skoler, 2. Borger- eller Real-Skoler af første Rang og 3. mindre Borger- eller Real Skoler; for Piger og for Ungdommen af begge Kjønn, ligesom den anden og tredje Afdeling for Drengene.

Iblandt Danmarks 6 geistlige Stifter tæller Sjællands Stift i Kjøbenhavn.

A. Opdragelses-Anstalter for Drengene:

a. Schouboes, b. Christianis og c. Dreyers.

1) Det Schouboeste Institut oprettet i Aaret 1794 af Secretair F. E. Schouboe, dog blot som Læreanstalt; i 1798 fik det sin nærværende Form. Begyndelsen stede med 28 Elever, som vare fordeelte i 4 Classer, 2 for Studerende og 2 for Ustuderende. Underviisningen besørge des af Bestyreren tilligemed 6 Lærere. Nu tæller det 27 Pensionairer, 126 Elever og 7 Gratister; den aarlige Betaling for de første er 250 Rd. og for Eleverne imellem 30 og 42 Rd. Det er inddeelt i 12 Classer, bestaaende af 1 Preliminair-Classe, 6 for Studerende og 5 for Ustuderende. Der ere 32 Lærere, Bestyreren iberegnet. Foruden de døde Sprog, der henhøre til den videnskabelige Dannelse, læres af levende, det tyske, franske og engelske, og disse drives i Særdeleshed til en temmelig Grad af Fuldkommenhed i Handels-Clas serne. Af Videnskaberne ere Religion og Moral, Historie, Geographie, Statistik, Technologie, Mathematik og Astronomie de, som fortrinligen dyrkes; desuden læres tillige dansk Grammatik og Brevstil, Orthographie, Calligraphie, Arithmetik, Berel og Kjøbmands-Regning, samt det dobbelte Bogholderie. For den prydelige og physiske Opdragelse sørges ved Underviisning i Dands, Tegning, Musik, Svømmen, Fægting og andre gymnastiske Øvelser; til at fremme de sidste findes ved Institutet et Boligeerhuus og endeel gymnastiske Maskiner. Underviisnings-Timerne ere dagligen

6 og 7. Foruden legemlige Øvelser, der udgjøre saa vigtig en Deel af den physiske Opdragelse, sørges tillige for Sundhedens Pleie, ved at Børnene holdes ordentlige og anstændige. Den moralske Opdragelse udvikles ved dagligen at indprænte dydige Følelser, Kjærlighed til Fædrelandet og Agtelse for Lovene. Institutet har sin egen Gaard med 10 rummelige og lyse Læresamt 3 Sovesale. Af 20 Candidater, der ere dimitterede, have 11 ved Akademiet erhholdet offentlig Berømmelse, og af 40, som ere udgaaede af Handels-Classerne, nævnes 6, som fortrinlige Subjecter.

2) Christianis aabnedes 1795 af dets Bestyrer, Hoispræsten i Kjøbenhavn, Hr. C. J. R. Christiani, med et Antal af 20 Elever. Dette er siden vokset til 50. Betalingen for en Pensionair beløber sig aarligen til 300 Rdlr. Institutet er anlagt i sammes eiende Gaard uden for Vesterport paa Veien til Fride- richsberg. Bestyreren agter at gjøre en Forandring med den nærværende Inddeling og at affondre samme efter Pensionairernes Alder, Faaetevner og Forkundskaber i 2 Hoved-Afdelinger. Den ene faaer Navn af et Philantropin 3: Forberedelses-Anstalt, og den anden er den egentlige Opdragelses-Anstalt. I den første skal de yngste af Lærlingerne, indtil en Alder af 12 Aar, ganske afdesles fra de Ældre, og udgjøre et eget Institut for dem selv, med en til deres Alder passende Opdragelse. Den an-

anden skal efter de mere vorne Børns forskjellige Bestemmelse atter affondres i 2 specielle Classer, nemlig i den Studerende og Handels-Classen *). Enhver af disse faaer en Overlærer og dem tilforordnes en Opsynsmand over Sæderne, men Bestyreren vedbliver at lede det Hele. Underviisnings-Grenene ere: Religion og Moral, Bibel og Religions Historie, Anthropologie, Dansk, Tysk, Fransk, Engelsk, Latin, Græsk, Mathematik og Handels-Kundskaber, Historie og Geographie, Natur-Historie, Physik og Chemie, almindelig Retslære, Calligraphie og Orthographie. Herforuden læres Dands, Musik, Tegning, Snedker- og Dreier- Arbeide. Sprogene og Videnskaberne have tilligemed det øvrige 13 Lærere. For den physiske Opdragelse sørges ved gymnastiske Øvelser, ungdommelige Lege, Arbeide i Haven og Marken, samt en høi Grad af Orden og Reenlighed. Hvad den moralske Dannelse angaaer, da anseer Bestyreren det for sin største Lykke, at han kan forberede den ham betroede Ungdom til rettskafne Mænd.

3) Dreyers oprettet 1791 af sammes Bestyrer Litteratus Jacob Dreyer. Begyndelsen stede med 16 Lærlinger; i en kort Tid steg de til 24 og til dette Tal har Bestyreren bestandig indskrænket sig. Af disse
ere

*) At denne Forandring allerede er skeet i April d. A. sees af det første Hefte af Neue Beitr. z. Beredl. d. Menschh.

ere nu 1 Pensionair og de øvrige Elever. For disse betales 30 Rdlr. aarligen. Institutet er inddeelt i 2 Classer, nemlig en Preliminair-Classe for Begyndere og en for de Ældre. Læretimerne ere dagligen 6 til 7. Underviisningen besørges af Bestyreren, hans Datter og 2 Medarbejdere; den bestaaer i Religion, Historie, Geographie, Regning, Skrivning, Latin og Græsk, Tydsk, Fransk, Naturhistorie, Anthropologie og Tegning. Af Eleverne ere 2 dimitterede til Akademiet, og iblandt dem, der nu ere i Institutet, udmærke sig 3.

B. Lære-Anstalter for Drenge.

a. Lærde- og Borger-Skoler.

4) Borgerdyds-Selskabets saakaldte ældre Skole. Dette Institut, hvis Bestemmelse baade er for Studerende og Ustuderende, blev stiftet 1787 af det Selskab, hvorefter det bær sit Navn. De første Elever vare 61; nu derimod imellem 170 og 190; af hvilke Gratisternes Antal udgjør 28, og de øvrige ere Betalings-Elever, dog saaledes at 48 af disse igjen ere antagne for en modereert Betaling, da den sædvanlige er 36 Rdlr. 4 Mk. aarlig. Det eier sin egen Gaard. Underviisningen i hvert Sprog og Videnskaberne haver sine egne Specialclasser, hvori den begyndes og fuldføres. Saaledes haver f. E. det latinske Sprogs Læsning 12 Classer, og hver af disse haver ugentligen deels 6, deels 9 og deels 14 Timer; latinske Stiløvelser 8 Classer,

ser, og hver af disse 3 Timer; Liviæ-Læsning 4 Classer, og hver af disse 3 Timer; græsk Læsning 7 Classer, og hver af disse deels 3, deels 5, deels 8 og deels 11 Timer; Hebraisk 3 Classer, og disse deels 3, deels 5 Timer egentligen. Det er ikke alene de døde Sprog, der have en saa stor Mængde af Classer; men disses Antal er endogsaa større, ligesom de egentlige Timer undertiden ere flere i følgende Gjenstande for Underviisningen: nemlig Historie, Geographie, Tydsk, Fransk, Engelsk, Moderemaal, Regning, Skrivning, Fri-tegning og Architektur, Chartre-Tegning, Religion, Cædelære, Naturhistorie, Mathematik, praktiske Øvelser i Landmaaling og italiensk Bogholderie. De ved Underviisningen ansatte Lærere ere 33. Foruden en stor Mængde duelige Subjecter, som ere udgaaede fra Handels Classerne, ere 138 fra dette Institut dimitterede til Academiet, af hvilke 120 ere kjendte Laudabiles og iblandt disse 33 udmærkede.

5) Borgerdyds-Skolen paa Christianshavn, hvilken blot omtales i de indkomne Esterretninger, uden at der gives nogen videre Oplysning om dens Virkefæds.

6) Hættings Institut. Stifteren Justitsraad Hætting er tillige Bestyrer; det blev aabnet 1798. Eleverne ere i alt 6. Underviisningen besørger af 4 Lærere tilligemed Bestyreren; den bestaaer i Christendom, Hi-

Historie, Geographie, Tydsk, Fransk, Engelsk, de lærde Sprog og de øvrige academiske Videnskaber.

β. Borger 3: Real-Skoler af første Rang.

7) Efterslægtens Skole, stiftet i Aaret 1786 af Selskabet af samme Navn, bestyres for nærværende Tid af en til sammes Løb nedsat Skole-Commission. Den egentlige lærde Underviisning er udelukt af dens Plan. Den bestod i Begyndelsen af 2 Klasser, og 12 Elever i hver Klasse; efter $1\frac{1}{2}$ Aars Forløb indrettedes 2 nye Klasser, da Eleverne steg til 48; nu tæller den 1 Preliminair-Klasse, 4 andre Klasser, 63 Elever og 5 Gratister. Institutet havde, førend Skolelærer-Seminariet blev til, tillige det Niemed at danne unge Mand til Skoleholdere for at gavne Bondestanden, dets Bestræbelser lykkedes i denne Henseende; det tæller af saadanne, som have været Gratister, tvende, der ere due-lige Almuelærere. Underviisnings-Timerne ere daglige 6; i hvilke læres Modersmaalet efter Grammatik, Arithmetik, Mathesis pura, Naturhistorie, Begyndelses-Grundene til Physik og Chemie, Geographie og Historie, især Fædrelandets, Tydsk, Fransk, Engelsk, Religion, Tegning, Skrivning og i Fristimerne gives Lærlingerne gymnastiske Øvelser, hvortil have Balancer-Vjelker og Klavrestange. I den fortreffelige Edward Storms Sted, hvis Navn og hvis Virksomhed Institutet stedse vil erindre med erkjendelig Hoiagtelse, blev

blev Catecheten ved Nicolai Menighed, Johan Bull, i Aaret 1795, antaget til bestandig Inspecteur.

8) Basedows, oprettet 1796 af dets nærværende Bestyrer J. N. Basedow, forhen Lærer ved Petri Kirkes tydske Menighed. Begyndelsen skede med 20 Elever, og Underviisningen besørgeades af Bestyreren tilligemed 2 Medlærere; nu tæller det 96 Elever, der ere fordeelte i 5 Classer, og 11 Lærere. Hensigten af Underviisningen er at danne den Ungdom, som bestemmes til Handelen, Søveesenet og ethvert Fag, der ikke fordrer videnskabelig Dannelse. Underviisnings-Grenene ere Religion, Modersmaalet, Tydsk, Fransk, Engelsk, Historie, Geographie, Statistik, Mathematik og Arithmetik, Tegning, Naturhistorie og Calligraphie. Ved Institutet findes et lidet Bibliothek af 380 Bøger til Elevernes Brug.

γ. Mindre Borger- og Real-Skoler.

9) M. Hallagers.

10) Brorsens.

11) Engelsens.

12) A. Arctanders.

13) Gilsagers.

14) Søndagsskolerne, stiftede 1800 af Selskabet til disses Befordring. Hiemedet er at meddele de forskjellige Haandværkere den fornødne Underviisning i Læsning, Skrivning og Regning, enten uden eller imod

imod en saare ringe Betaling. De dele sig i 3 Classer; den 1ste for Haandværksdrengene, den 2den for Mestere og Evende, og den 3die for dem, som ere uden for Haandværksstanden. Den første Klasse af disse besøges af 224 Elever; den anden af 4 Mestere og 61 Evende; og den tredie af 16 Lærlinge. Tre Timer om Ugen gives Underviisning i Læsning, Regning og Skrivning, paa samme Tid holdes Forelæsninger over Almuesfrister og tillige sørges der for at udbrede en bedre Smag for gode Folkesange. Denne Stiftelse, som ved Hs. Majestæts gavmilde Understøttelse, og ved Selskabets frivillige Tilskud, i en kort Tid haver bidraget saa meget til Haandværkernes Forædling, bestyres af en egen Commission.

15) Lorentzens.

16) Hansens.

17) Den kongelige Belønnings-Skole underholdes ved de kongelige Personers Gavnildhed og enkelte Privates Gaver. Eleverne klædes paa Anstaltens Bekostning. Den er tillige Industris-Skole.

18) Den tydske reformeerte Menigheds Skole i Forbindelse med en til samme henhørende Opdragelses-Anstalt. Som Aarsag, hvorfor dette Institut, saavel som det følgende, ikke er henført under Opdragelses-Anstalter, anmærkes det, at den, efter den i Indberetningen meddeelte Efterretning, skulde fra dette Aars Begyndelse og i Fremtiden blot vare en Lærestalt.

(Fortsættelsen følger.)

Under 31 s. M. har det kongelige Rentekammer tilskrevet Landvæsens-Commissair Thagaard saaledes:

P. M.

Ved at igjennemgaae de til Kammeret indkomne Beretninger om Slyvesandens Tilstand i Hillerslef, Hundborg, Hæsing og Næs Herreder under Thisted Amt for Aaret 1801, have vi med særdeles Fornøielse erfaret, hvor meget Hr. Landvæsens-Commissairen ved utrættelig Flid og Virksomhed har udrettet til Sandflugtens Dæmpning i den korte Tid Opsynet over samme, har været Dem anbetroet. Deres Dagbog; Deres schematiske Indberetninger; Deres specielle, saavelsom den summariske, Fortegnelse over alt forrettet Klitarbejde; Deres Regnskab over Klitkassens Indtægter og Udgifter og Deres af Amtmanden attesterede Fortegnelse over de Dage De har anvendt til Klitternes Besaaening, Plantning, m. m., ere hæderlige Vidnesbyrd om den røseværdige Orden De i alle Dele har iagttaget. Da De saaledes har gjort Dem værdig til den høieste Gratification, som Hs. Majestæts Resolution af 15 Januar 1800 bemyndiger Kammeret, til aarligen at tilstaae de Sandflugts-Commissairer, som udmærke sig ved Virksomhed og Iver for Sandflugtens Dæmpning, saa have vi i Dag anmodet den kongelige Finants-Kasse-Direction om, at foranstalte Dem 100 Rdlr. anvist paa Thisted Amtstue. Hvilket vi ikke undlade at tilmælde Hr.

Hr. Landvæsens-Commissairen til behagelig Efterretning.

Ligeledes er Amtmand Ferslew, under samme Dato, tilskreven fra Rentekammeret, saaledes:

P. M.

Af de til Kammeret indkomne Beretninger om Flyvesandens Tilstand i Thisted Amt for Aaret 1801, have vi med særdeles Fornøielse erfaret, hvor meget der i afgangte Aar er udrettet til Sandflugtens Dampning i det Landvæsens-Commissair Thagaard anbetroede District, og hvormegit Hr. Amtmanden, ikke alene ved personlig Omreise i Klitterne, men ogsaa ved hastige og paa Anordningerne grundede Resolutioner har bidraget til denne vigtige Sags Fremme. Hvor vidtløst og farlig Flyvesanden end har været i det Dem allernaadigst anbetroede Amt, tør vi dog nu med Tryghed haabe, at den ved Deres vedvarende Omhu og kraftige Foranstaltninger snart vil blive sat ud af Stand til at udbrede sig videre, og derimod afgive adskillige frugtbringende Strækninger. Hvad vi i Dag have tilskrevet Landvæsens-Commissair Thagaard, vil Hr. Amtmanden af indlagte Afsskrift behage at erfare.

Forgivninger.

Under 24 Mai d. A. er, igjennem den hollsteenske Regjering i Glückstadt, udfærdiget et Patent for

Hers.

Hertugdømmet Holsteen, Hertsabet Pinneberg, Grevs-
 fabet Rantzau og Staden Altona, hvorved bekendt-
 gjøres Hs. Majestæts Resolution: at alle de, som af de
 keiserlige Hofphaltzgrever enten allerede maatte have er-
 holdet eller herefter erholde Concessionem veniæ ætatis,
 paa ovennævnte Steder ikke kunne vente sig nogen lov-
 mæssig Virkning deraf, med mindre de, efter foregaa-
 ende tilhørlig Anmældelse for deres Øvrighed, maatte
 formedelst de befundne Omstændigheder have udvirket sig
 Hs. Majestæts landsherrelige Samtykke.

(Fortsættelse af Planen til Fattigvæsenets Indretning og
 Bestyrelse paa Landet ic.)

§ 35. Dette Forslag, som indrettes efter et af
 Amtets Fattig-Direction dertil meddeelt almindeligt Sche-
 ma, oplæses, og gennemgaaes af samtlige Commissio-
 nens Lemmer, hvis Erindringer derimod korteligen til-
 føres Protocollen; hvorefter det, ved de fleste Stem-
 mer, fastsættes, hvorledes med de Trængendes Forsør-
 gelse i det tilkommende Aar skal forholdes, hvormeg
 enhver Fattig bør tillægges i Understøttelse, hvori denne
 Understøttelse skal bestaae, naar og hvorledes den skal
 udredes, samt hvad og hvormeg enhver af Sognets
 Beboere dertil, efter sit eiende Hartkorn, sin Formues
 Tilstand, eller sin Leilighed, bør bidrage.

§ 36. Ere Commissionens Lemmer af ulige Meeninger i Henseende til denne Forsørgelses Plan, eller den foreslagne Ansætning, da har Præsten at indføre de yttrede Meeninger og de for samme fremsatte Grunde i Protocollen; hvorefter en Udskrift af det Passerede strax tilstilles Amtmanden, til hans foreløbige Bestemmelse, eller til Amtsdirectionens Afgjørelse.

§ 37. Er Commissionen derimod enig i den af Præsten lagte Forsørgelses-Plan, da oplæses samme næste Søndag fra Prædikestolen, tilligemed en kort Beretning om Fattigvæsenets Skjæbne i Districtet, i det sidstforløbne Aar. Denne Bekjendtgjørelse tilføjes en Opmuntring til samtlige Districtets Beboere, om villigen at komme de Trængende til Hjælp, med hvad disse, efter de indsamlede Oplysninger, maae ansees at kunne behøve, og saaledes som dette af Commissionen, efter bedste Skjønnende, er bleven Sognets Beboere paalignet.

§ 38. Præsten besørger derpaa en Afskrift af Forsørgelses-Planen ombragt til Oldermændene i hver Bye, af hvilke den bekjendtgjøres for samtlige Districtets Beboere, paa det at disse kunne gives Leilighed til at erklære, om de for deres Bedkommende maatte have noget mod Planen og den i samme gjorte Pigning at erindre, eller om de maatte findes villige til, hver efter sin Evne, at bidrage noget mere til at lindre de Trængende.

gendes Raar, end det, til hvilket de, efter hvad Commissionen om deres Vilkaar var bekjendt, ere ansatte. I hvilken Henseende saavel Præsten som Districts-Commissionens øvrige Lemmer paategner Afkriften, hvad Bidrag de hver for sig ere villige til at yde de Fattige, paa det at Sognemændene, ved deres Exempel, end mere kunne opmuntres til Goddædighed.

§ 39. Finder nogen sig med den af Commissionen gjorte Ansætning misfornøjet, da bør han at frembringe sin Besværing for Amtets Fattigdirection, men, indtil sammes Resolution indløber, holde sig Sogne-Commissionens gjorte Bestemmelse efterrettelig.

§ 40. Om den lagte Forsørgelses-Plan og sammes Udfald har Districts-Commissionen usfortøvet at gjøre Indberetning til Amtets Fattigvæsens-Direction.
(Fortsættelsen følger.)

Befordringer.

Under Generalitetet: Den 30 Juli, er Capitain v. Reedtz, af det 2det østre jydsk Landeværn Regiment, og Chefen for det borgerlige ridende Corps i Odense, Greve v. Trampe, forundte Majors Character, den første af Landeværnet med Anciennitet fra 16 Juli d. A., og den sidste af Armeen, med Anciennitet fra 17 Juni d. A.